

Elizabeta Emberšič Škaper – Ibolya Dončec Merkli
(Sombotel, Madžarska)

KMETIJSKO IZRAZJE NA SAMOOSKRBOVALNI PORABSKI KMETIJI

Abstract: In the paper the authors examine the terms in connection with the agricultural products of the Porabje district. These are special terms that due to the changing way of life gradually disappear from the active vocabulary of the Slovenian people in the Porabje district. Nowadays the names of agricultural products and terms in connection with them are part of the vocabulary of the older generation, the old Slavic terms are being forgotten by the members of the middle generation and are not known by the younger generation at all.

The Slovenian Porabje district (and similarly the Prekmurje region too) was the organic part of the Hungarian Kingdom separated from other Slovenian regions. This is why the inhabitants of the Porabje district preserved lots of archaic expressions in their language. The loan words of the agricultural terminology in this dialect are mostly of German and Romanian origin and at present more and more Hungarian terms are contributed.

Keywords: Slovenian language, dialectology, dialect of the Porabje district, agricultural products

Uvod

Porabski Slovenci živijo na območju, ki je gospodarsko povsem nerazvito. Glavna gospodarska panoga v okolici Monoštra je bilo nekoč kmetijstvo oz. poljedelstvo, ki pa ni imelo najugodnejših pogojev. Peščena, prodnata in ilovnata zemlja nikoli ni bila dovolj rodovitna.

Kmetovalci, ki danes še nadaljujejo stoletno tradicijo samopreskrbe, so večinoma starejši in obdelujejo manjši kos zemlje zato, ker so živeli in ostali v rodnem kraju ter so na zemljo vezani. Število porabskih kmetovalcev iz leta v leto pada, največji udarec pa so za kmeta pomenila 90-a leta prejšnjega stoletja, ko so se v Porabju postopoma zapirala zbirališča mleka in sčasoma pridelanega mleka niso mogli prodati, kar je pripeljalo do odprodaje krav. S tem pa se je začelo tudi zanemarjanje zemljišč (orne zemlje, travnikov), tako je danes gričevnato območje Porabja v veliki meri poraslo z gozdom.

Za zahodni obmejni del Madžarske je bilo nekoč značilno polikulturno kmetijsko gospodarstvo, gojili so več kot dvajset kultur za domače potrebe (pšenico, rž, ajdo ...). Z živinorejo so se ukvarjali kot z dopolnilno dejavnostjo.

Poljska dela so v Porabju opravljali na podlagi kmečkega koledarja, kjer so imeli prazniki pomen nekakšnega katalizatorja, da sta bila delo in počitek v ravnotežju. Pozimi so se ženske ob gospodinjskih opravilih ukvarjale še zlasti s predelovanjem lanu. Moški so popravljali ali izdelovali orodje. Kmečka dela so se začinjala spomladi: gnojenje, oranje, sajenje in setev.

Kolobar na 7 let so uporabljali v Porabju od sredine 19. stoletja. Žito se je menjalo z drugimi pridelki (koruzo, krompirjem, lucerno, krmno repo, ajdo). Na eni sami njivi so gojili istočasno tudi več kultur (koruzo, fižol, buče), kasneje in tudi danes vse kulture že pridelujejo posebej. V porabskem kolobarju so se posamezni pridelki vrstili takole: 1. leto: lucerna, 2. leto: koruza, fižol, buče, 3. leto: pšenica (ajda, okrogla repa), 4. leto: krompir, 5. leto: oves (ali ječmen, soržica), nato praha (praja), 6. leto: rž, lucerna, 7. leto: lucerna. Po ovsu so preorali njivo in jo 3–4 tedne pustili ležati. Temu pravijo praha (praja). Nato so zemljo pognojili in jo še enkrat preorali. Praha se je verjetno ohranila še iz natriletnega kolobarjenja. Tudi pri tem so pustili zemljo v prahi pred spomladanskim žitom (oves, ječmen) in pred zimskim žitom (pšenica, rž).

Poletje je bil čas velikih del: čas žetve in mlačve. Travnike so kosili drugič avgusta (*o:utava*).

Jesen je bil čas za pospravilo koruze, buč, krompirja in zelja. Po jesenskem gnojenju in oranju so sejali krušno žito: rž in pšenico (MUKIČ-KOZAR 2000: 144-147).

Večina mlajših ljudi ne pozna več starih narečnih poimenovanj za kmečka opravila, kmečka orodja, pridelke in za ostalo, kar je povezano s poljedelstvom, zato se nama je zdelo prav, da se zberejo in popišejo besede, ki so jih naši predniki uporabljali na samooskrbovalni kmetiji.

V jeziku porabskih Slovencev najdemo veliko poimenovanj, povezanih s kmetijstvom, ki bi jih lahko na različne načine obdelali oz. analizirali. V članku z naslovom Kmetijsko izrazje v porabskih vaseh v zborniku *Rojena v narečje*, ki je izšel ob 80-letnici akademikinje prof. dr. Zinke Zorko, sva podrobno predstavili in analizirali dve pomenski skupini, in sicer kmečka opravila in kmečka orodja. V tem članku pa obravnavava poimenovanja za pridelke na polju in vrtu ter z njimi povezane pridevnike.

Za obravnavo in analizo sta nama kot izhodišče služila dva porabska narečna slovarja, in sicer slovar Franceka Mukiča z naslovom *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar*, ki vsebuje večino izrazov s področja kmetijstva, ter slovar Marije Bajzek Lukač z naslovom *Slovar Gornjega Senika A–L*. Kmetijsko izrazje sva zbrali s pomočjo omenjenih narečnih slovarjev ter izrazje preverili in dopolnili s pomočjo porabskih informatorjev. Tako zbrana poimenovanja sva uvrstili v abecedno urejen slovarček. V slovarček je zajeto v glavnem staro besedje, ki izginja in ga pozna le še najstarejša generacija porabskih govorcev. Besede v slovarčku za oba tematska sklopa so razvrščene po abecednem redu, knjižni ali poknjiženi različici sledi z znanstveno dialektološko transkripcijo zapisano in onaglašeno narečno poimenovanje v

osnovni slovarski obliki. Nato je dodana knjižna oblika besede ali pa pomenska razlaga. Za vsako geslo je navedena tudi raba določenega poimenovanja.

Slovarček porabskega kmetijskega izrazja

Poimenovanja za pridelke na polju in vrtu

aubrika/bubartje/bubritje: 'o:ubreka/'bubart'e/'bubret'e *kumara* – 'Sâkšë'den tar'bej 'o:ubreke 'doj'pob'râte.

autava: 'o:utava *otava* – 'O:utavo so ko'si:lë 'augustuša.

bagundli/bogungli: ba'gundlë/bo'gunglë *krmna pesa* – Ba'gundlë tar'bëlo na'go:ustë o'ka:pate.

bala: 'ba:la *bala* – S'lâmo so v 'ba:le z've:zale.

betva: 'betfa *bilka* – 'Betfa t'ra:ve, pšë'nice, 'krme. 'Sâmo 'eno 'betfo 'prpla me 'da:j.

bildje/bila: 'bild'e/'bila *koruznica, koruzno steblovje* – 'Kukarčno 'bild'e je de'cembra 'itak na 'ñivë s'tâlo.

cejp/cepke: 'ce:j'p/cep'kë:/cap'kë: *cepič* – Cep'kë: je 'dojs'trgala.

cepika: ca'pika *drevesna sadika* – M'la:do ca'piko je po'sa:do.

cukarna repa: 'cukarna 'repa *sladkorna pesa* – 'Cukarno 're'po so 'ojdlë o'ka:pat na Vo'grsko.

čepincli: čë'pinclë/ča'pinclë/čo'pinclë *motovilec* – 'Ge'le so čo'pinclëne s k'rumpulëname.

česnek: 'česnek *česen* – 'Sâkšo 'leto so sa'di:lë ge'sënskë pa sparto'le:jšñë 'česnek.

dožnjek: 'dožnjek *žetveni venec* – 'Dâ so zgo'tovë'le z 'žet'fof, je ve'za:č s s'le:jdnë par'giške šë'nice 'dožnjek sp'leu.

flanca: f'la:nca *sadika* – 'Prplëno f'la:nco smo 'râno posa'di:lë.

gečmen: 'gečmen/'gečman *ječmen* – 'Došta geč'mëna smo par'po:uvalë.

goškica/goščica/koščica: goš'kica/goš'čica/koš'čica *koščica, bučno seme* – V'zimë smo 'došta koš'čiče 'lü:pali.

gospočka tikev: gos'pöčka 'tikef *jedilna buča* – Ž'mâne gos'pöčke 'tikfë smo par'po:uvalë.

gra: g'râ *fizol* – 'Ge'le so 'pečëne g'râ z 'vrñon m'le:jkon.

grajšček: g'ra:jšček/g'ra:jškek *grah* – V g'râčenkë je posa'di:la g'ra:jšček.

kamül: ka'müu *kamilica* – M'la:jšë so 'mög'le b'râte ka'müu.

kapüsta: ka'püsta *zelje* – 'Veulke gla've: ka'püste smo par'po:uvalë.

keber: 'këber *velik fizol* – 'Këber (g'râ) je s'küjala za ša'la:to.

kilaraba: kila'ra:ba/këla'ra:ba *koleraba* – 'Pečëna kila'ra:ba je s'la:tka 'bi:la.

klas/klasovge/klasovge: k'la:s/klasov'gë:/kla'so:uvge *klas* – 'Žito 'ma: 'le:jpo klasov'gë:.

komanca: 'komanca *detelja* – 'So:uset je po'se'jo 'komanco pa 'lucerno.

konaupla: ko'no:upla *konoplja* – 'Indas've:jta so 'sejalë ko'no:uplo.

koper: 'köper *koper* – 'Köper na 'o:ubreke 'de:jvajo.

krma: 'krma *seno* – K'râvan 'krmo po'la:gajo
 krpliva/krplivdje: karp'liva/karp'livd'e/karp'livge *kopriva* – Karp'livd'e so
 sve'ña:n 'dojpo'žele.
 krumpič/krumpli/krumplinge: k'rumpeč/k'rumple/k'rumplenge *krompir* – 'Letos
 smo 'dosta k'rumplēnof do'bi:le.
 kukarca: 'kukarca *koruza* – Po vača'ra:j smo 'kukarco 'lū:pale.
 kūn: 'kūn *kumina* – Na 'ograde je 'kūn b'ra:la.
 len: 'leŋ *lan* – 'Ženske so 'leŋ 'trle.
 letina: 'leŋa *letina* – 'Letos je 'dobra 'leŋa 'bi:la.
 list/liske: 'list/'liske *listje* – Ba'gundlovo 'liske smo 'pujčkon po'lāgale.
 lucerna: 'lucerna *lucerna* – 'Moške so 'lucerno 'dojpoko'si:le.
 lūčičec/lūčiček/lūkec: 'lū:čēčec/'lū:čēček/'lūkec *čebulček* – Sparto'le:jtkje je
 'lū:čēček 'nūsp'ra:veľa.
 lūk: 'lūk *čebula* – 'Kustę 'lūk je z'ra:so.
 mak: 'māk *mak* – 'En s'loč 'māka so po'sejale.
 mela: 'mela *moka* – Pše'nico so v m'li:n 'pelale pa 'ta:n v 'melo zm'lele.
 mrkevca: 'mrkefca *korenje* – 'Kusta 'mrkefca je z'ra:sla.
 nat: 'na:t *listje (pri repi)* – 'Na:t so do'mo:u z'vozele pa so s'lāmof k'râvan
 spo'lāgale.
 okrada: 'okrada *ohrov* – F'ča:sēk smo 'okrado 'tō po'sejali do'ma:.
 oves: 'oves *oves* – 'Oves so 'koŋon po'lāgale.
 paradajs: para'da:js *paradižnik* – Para'da:js smo 'vōposa'di:le na 'nivo.
 pauv: 'po:uf *letina* – Čę je 'dobra 'leto be'lo:u, je 'po:ufdōber 'būu.
 petraža/petrož: 'petraža/'petrož *peteršilj* – 'Petražo na'go:ustę tar'be:j o'ka:pate.
 pleve: p'leve *drobno pleve* – P'leve so po'nū:cale za nast'ilaŋe.
 polaganje: po'la:gaŋe *živalska hrana, polaganje za maro* – 'Sākše z'ra:nek smo
 po'la:gaŋe ko'si:le.
 pošena/pšenica: poše'nica/pše'nica/še'nica *pšenica* – 'Na:j'več 'pa:vrof je
 pše'nico 'sejalo.
 proso/prosa: p'roso/p'roša *proso* – 'Indas've:jta so p'rošo 'tō 'sejale.
 prpeu: 'prpeu *paprika* – 'Veuke 'prpeu smo 'dojpob'rāle.
 rdeča repa: ra'deča 'repa *rdeča pesa* – Ra'dečo 'repo smo s'kūjale na masa'rijo.
 repa: 'repa *repa* – 'Na:jra'ne:jša 'repa je Magda'leŋova, 'na:jkas'ne:jša pa
 'A:nova.
 repca: 'repca *repica* – 'Veuke ma'zeve 'repce so po'sejale.
 ritonje: 'ritōŋe *škopa* – 'Dā so 'žito m'la:tele, so 'ritōŋe fk'rāj'd'a:le.
 sečka/šečka: 'sečka/'šečka *rezanica* – Po'zi:mę so 'sečko 'režale.
 semen/semenje: 'semen/sa'meŋe *seme, semenje* – 'Sākšo 'po:ut so sa'meŋe
 fk'rāj'd'a:le.
 senau: sa'no:u *seno* – Sa'no:u se 'prva ko'si: 'kāk 'o:utava.
 sildje: 'sild'e *žito* – 'Sild'e so na po'ña:ve se'ši:le.

snop/snopke: s'nop/s'nopke *snop* – 'Dojpo'košeno 'žito smo f s'nopke z've:zale.
 sunčavnica/sunčarnica: 'sunčavneča/'sunčarniča *sončnica* – 'Tü pa 'ta:n so
 'sunčarničo posa'di:lë.
 šalata: ša'la:ta *solata* – Ša'la:to so 'râno po'sejalë.
 ščabe: š'čâbe *kislice* – M'la:jšë so š'čâbe b'râlë za 'obet.
 tikev: 'tikef *buča* – 'Tikfë smo s 'kordamë do'mo:u 'voz(ë)lë.
 trava: t'ra:va *trava* – Čë 'dosta 'deš 'dë:, 'veuka t'ra:va zras'të:.
 tritikale: t'ritë'ka:lë *vrsta žita* –T'ritë'ka:lë so 'na:j'bola kas'no:u 'zâčnëlë
 'po:uvatë.
 vlat: v'la:t *storž* – 'Kukarca je 'le:jpe vla'ti: 'me:jla.
 vlatovge: vlatov'gë: *latje* – Vlatov'gë: je 'pu:no 'semena bë'lo:u.
 zrna/zrnje: 'zrna/'zrnë *zrno* – 'Zrnë so na 'sunce se'ši:lë.
 žito: 'žito *rž* – 'Žito so 'ne:j par 'sâkšoj 'izë 'po:uvalë.

Pridevniki, povezani s pridelki

bel: 'be:jlë *bel* – 'be:jla 'repa, 'be:jlë g'râ
 cepleni: 'ceplënë *cepljen* – 'ceplënë g'râ
 cukerni: 'cukarnë *sladkoren* – 'cukarna 'repa
 čečkati: čeč'ka:të *cimast, kličen* – čeč'ka:të k'rumplenge, čeč'ka:ta 'kukarca
 česnekovi: 'česnekovë *česnov* – 'česnekova g'la:va
 čopinclovi: čo'pinclovë *nanašajoč se na motovilec* – čo'pinclova ša'la:ta
 črvivi: čar'vivë *črviv* – čar'viva 'repa, čar'viva 'mrkefca
 čutriški: 'čutřëškë *koleraben* – 'čutřëško 'liske, 'čutřëškë 'reťaške
 deneči: de'nečë *dišeči* – de'neča 'lucerna
 dinski: 'dinskë *ajdov* – 'dinska s'lâma, 'dinsko star'nišče, 'dinska 'mela
 djačmeni/djačmenovi/gečmenovi: d'ač'mëne/d'ač'mënovë/geč'mënovë *ječmenov*
 – d'ač'mënova s'lâma, d'ač'mënovë 'zrnë, geč'mënovë star'niške
 djesenski: d'e'sënskë *jesenski* – d'e'sënska pšë'nica
 dober: 'döber *dober* – 'dobra 'lețëna, 'döber 'po:uf
 dojpošprickani: 'dojpoš'rickanë *škropljen* – 'dojpoš'rickanë k'rumplenge,
 'dojpoš'rickanë 'kukarca
 dojpovegnjeni: 'dojpo'vegñënë *ovenel* – 'dojpo'vegñënafla:nca, 'dojpo'vegñënë
 'prpeu, 'dojpo'vegñënë para'da:js
 dojzbinklivani: 'dojz'binklëvanë *zvejan* – 'dojz'binklëvano 'zrnë,
 'dojz'binklëvana šë'nica
 drauben: d'ro:uven *droben* – d'ro:uvene p'lëve, d'ro:uvene k'rumplenge
 gauli: 'go:ulë *gol* – 'go:ule koš'čice/koš'kice
 gausti: 'go:ustë *gost* – 'go:usta 'repa, 'go:usta fla:nca, 'go:usta ša'la:ta
 gesenski: ge'sënskë *jesenski* – 'Po:uvalë sogë'sënskë pa sparto'le:jšnë 'česnek.
 gnili: g'ni:lë *gnil* – g'ni:lë k'rumplenge, g'ni:lë para'da:js, g'ni:la 'repa
 gobavi: 'göbavë *gobav* – 'göbava 'repa, 'göbavë k'rumplenge
 gorpostavljeni: 'gorpos'ta:vlenë *pokonci postavljen* – 'gorpos'ta:vlenë s'nopkë
 gospočki: gos'pöčkë *nanašajoč se na jedilno bučo* – gos'pöčke 'tikfë

goškicin/goščicin: goš'kicēn/goš'čicēn *koščičast* – goš'kicēno 'semen
 grajovi: g'raǰovę *fižolov* – g'raǰovo loš'kiņę
 grajškekovi: g'ra:jškekovę *grahov* – g'ra:jškekovo lo'piņę
 gresen: g'ręsen *oster* – g'ręsna 'mela
 kamülovi: ka'mülovę *kamiličen* – ka'mülovo 'semen
 kapüsen/kapüsten: ka'püsen/ka'püsten *zeljen* – ka'püstenę g'la:va, ka'püstenę
 f'la:nca, ka'püstenę 'betva, ka'püstenę 'liske
 kesen: 'kešen *pozen* – 'kešna ka'püsta, 'kešen para'da:jš
 kiklati: keķ'la:tę *oglat* – keķ'la:ta 'ba:la
 kiseli: 'kisaļę *kisel* – 'kisaļa 'repa, 'kisaļa ka'püsta
 klasovnati: klasov'na:tę *klasnat* – klasov'na:ta pše'nica, klasov'na:to 'žito
 kraugel: k'ro:ugeu *okrogel* – k'ro:ugla 'ba:la
 krumplovi: k'rumplovę *krompirjev* – k'rumplova 'ñiva, k'rumplova g'ręda
 kukarčin: 'kukarčen *koruzen* – 'kukarčno 'bild'e, 'kukarčna v'la:t, 'kukarčno 'zrņę
 künovi: 'künovę *kuminov* – 'künovo 'semen, 'künovę 'te:j
 kusti: 'kustę *debel* – 'kusta 'repa, 'kustę k'rumpļęge
 lüknjavi: 'lükñavę *luknjast* – 'lükñava ka'püsta, 'lükñava ša'la:ta
 lükovi: 'lükovę *čebulji* – 'lükovo 'semen, 'lükovo lo'piņę
 makovi: 'måkovę *makov* – 'måkova g'ręda, 'måkova se'süla
 nabrane: nab'ra:nę *nabran* – nab'ra:na 'kukarca, nab'ra:nę g'rǰ, nab'ra:nę
 g'ra:jšček
 nakvašeni: nak'vāšęn/nak'va:šęn *nakvašen* – nak'vāšęna 'repa, nak'vāšęna
 ka'püsta, nak'vāšęna 'o:ubręke
 nizki: 'nisķę *nizek* – 'nisķę g'rǰ
 nütsppravleni/nutsppravleni: 'nütsp'ra:vleņę/nutsp'ra:vleņę *pospravļjen* –
 'nütsp'ra:vleņa 'repa, 'nütsp'ra:vleņa 'kukarca, 'nütsp'ra:vleņę k'rumpļęge
 nützakopani/nutzakopani: 'nütza'koņanę/'nutza'koņanę *zakopan* – 'nütza'koņana
 'repa, 'nütza'koņanę ba'gundļę
 nützaraščeni/nutzaraščani: 'nütza'rāščęnę/'nutza'rāščanę *zaraščen* –
 'nütza'rāščęnę še'nica, 'nütza'rāščęnę 'oves
 nützatrnateni/nutzatrnateni: 'nützatar'nātęnę/'nutzatar'nātęnę *zapeļveljen* –
 'nützatar'nātęnę 'gečman, 'nützatar'nātęno 'žito
 okopani: o'koņanę *okopan* – o'koņana 'repa, o'koņana 'kukarca, o'koņanę
 k'rumpļęge, o'koņanę 'måk
 okraden: 'okradęn *ohrovtov* – 'okradęno 'liske
 ovcov: 'o'fcov *ovsen* – 'o'fcova s'lāma, 'o'fcovo star'nišče
 paradajsovi: para'da:jsovę *paradižnikov* – para'da:jsova f'la:nca
 petaržovi/petražovi: petar'žovę/petra'žovę *peteršiljev* – petar'žovo 'liske
 prplovi: 'prplovę *paprikov* – 'prplova f'la:nca, 'prplova 'betva
 pšeničen/šeničen: pše'ničen/še'ničen *pšeničen* – pše'nična s'lāma, pše'nično
 star'nišče, pše'nična 'mela
 rani: 'ra:nę *zgodnji, ran* – 'ra:nę k'rumpļęge, 'ra:na ša'la:ta, 'ra:na ka'püsta
 rdeči: ra'dęčę *rdeč* – ra'dęča ka'püsta, ra'dęča 'repa
 rejdk: 're:jtkę *redęk* – 're:jtko 'sild'e, 're:jtko 'kukarca, 're:jtko 'repa

repin: 'reṗen *repen* – 'reṗeno 'semen, 'reṗeno 'liske
semenski: 'semenske *semenski* – 'semenske k'rumplenge, 'semenska 'kukarca
smetlavi: s'metlave *smeten* – s'metlava pše'nica, s'metlavo 'žito, s'metlavo 'sild'e
sprtolejšnji/sprtolejšen: sparto'le:jšnje/sparto'le:jšen *pomladanski* – sparto'le:jšnja
še'nica, sparto'le:jšnja ša'la:ta
srauvo: s'ro:uṗe *nezrelo* – s'ro:uvo 'semen, s'ro:uvo 'sild'e
šalatin: ša'la:teṗ *solaten* – ša'la:teṗa g'la:va, ša'la:teṗo 'liske
tikvin: 'tikfeṗ *bučen* – 'tikfeṗe koš'kice, 'tikfeṗo 'semen
trnati: tar'nâte *plevelast* – tar'nâta 'reṗa, tar'nâto 'sild'e
zbožen: z'bōžen *skromen* – z'bōžna 'leṗena, z'bōžen 'po:uf
zrejli:z're:jle *zrel* – z're:jlo 'žito, z're:jla ša'nica, z're:jle 'gečman
žitovi/žitvin: 'žitove/'žitveṗ *ržen* – 'žitova s'lâma, 'žitovo star'nišče

Kratka analiza predstavljenega narečnega gradiva

Slovarček obsega izraze za pridelke na polju in vrtu in tudi pridevnike, povezane z njimi, ki so jih Porabci uporabljali več stoletij na samooskrbovalni kmetiji. Besedišče za predstavljeni tematski sklop Pridelki na polju in vrtu lahko glede na izvor razdelimo na neprevzeto ('*betva*, '*mrkefca*, '*na:t*, '*o:utava*, '*šečka*, '*sa'no:u*, '*tikef*, '*žito*) in prevzeto besedje ('*dina*, '*ba:la*, '*ba'gundle/bo'gungle*, '*fla:nca*, '*ka'miu*, '*okrada*, '*para'da:js*, '*kila'ra:ba/kela'ra:ba*, '*lucerna*, '*petraža/petroš*), največji delež besed je neprevzetih oz. slovanskega izvora.

Besedje tujega izvora v narečni kmetijski terminologiji je zlasti germansko ('*fla:nca*, '*para'da:js*, '*okrada*, '*ba'gundle/bo'gungle*) in romansko ('*kila'ra:ba/kela'ra:ba*, '*če'pincle/ča'pincle*, '*petraža/petroš*, '*ka'miu*), v najnovjšem času tudi madžarsko ('*reték*, '*kârfiol*, '*zeler*, '*cukini*, '*pâtison*, '*trite'ka:le*, '*törke*, '*š'penot*, '*boršo*). Romanski izrazi, predvsem latinski, so bili tudi v porabsčino sprejeti preko nemščine. Poimenovanja za pridelke, ki so se v porabskem vrtu pojavili pred nekaj desetletji ('*reték*, '*kârfiol*, '*zeler*, '*cukini*, '*š'penot*, '*boršo*), so v porabsčino prišla preko madžarsčine.

Za besedišče s področja Pridelki na polju in vrtu so značilni tudi dobesedni prevodi (t. i. kalki) iz madžarsčine, ki se pojavljajo zlasti za izražanje določene vrste na novo pojavljajočega se pridelka (*ra'deča* '*repa*, '*cukarna* '*repa*, '*gos'počka* '*tikef*).

Med narečnimi izrazi za poimenovanje pridelkov se pojavljajo tudi manjšalnice, npr. '*lük* – '*lü:čeček*.

V slovarček sva uvrstili dve vrsti pridevnikov, in sicer lastnostne in vrstne pridevnike, ki se nanašajo na pridelke (*čeč'ka:te*, '*čar'vive*, '*dojpošp'rickane*, '*gobave*, '*klasov'na:te*, '*ceplene*, '*cukarne*, '*d'e'senske*, '*kesen*, '*ra'deče*, '*semenske*, '*sparto'le:jšnje/sparto'le:jšen*), ter tvorjene pridevnike, ki so nastali iz poimenovanj pridelkov ('*žitove/'žitveṗ*, '*tikfeṗ*, '*ša'la:teṗ*, '*reṗen*, '*pše'ničen/še'ničen*, '*prploṗe*, '*para'da:jsoṗe*, '*kukarčen*, '*ka'püsen/ka'püsten*, '*g'râjove*).

Pridevniki, povezani s pridelki, so v celoti neprevzete besede, tj. ali slovanskega izvora (*'ceplene*, *z're:jlę*, *d'e'sęnske*, *'kęsen*, *ra'dęęę*, *'semenske*) ali pa so tvorjeni iz prevzetih podstav iz nemščine oz. madžarščine s pomočjo domačih besedotvornih obrazil (*'cukarne*, *ka'mülove*, *'okradęn*, *ka'püsen/ka'püsten*, *para'da:jsove*).

Pridevniki, povezani s pridelki, se v narečnem gradivu večinoma pojavljajo v določni obliki (*čęč'ka:tę*, *čar'vivę*, *'dojpošp'rickane*, *'gobave*, *klasov'na:tę*, *'ceplene*, *'cukarne*, *d'e'sęnske*, *ra'dęęę*, *'semenske*, *sparto'le:jšńę*, *'cukarne*, *ka'mülove*), obstaja pa tudi nekaj primerov z nedoločno obliko (*'tikfęn*, *ša'la:tęn*, *'reęęn*, *pše'ničen/še'ničen*, *ka'püsen/ka'püsten*). Med predstavljenimi pridevniki, tako vrstnimi kot lastnostnimi, se pojavljajo primeri v določni in tudi nedoločni obliki (*sparto'le:jšńę/sparto'le:jšen*, *'žitove/'žitven*).

Povzetek

Prispevek obravnava porabsko poimenovalno besedje s področja poljedelskih pridelkov in z njimi povezane pridevnike. Gre za strokovno izrazje, ki zaradi spreminjajočega se načina življenja izginja iz aktivnega besednega zaklada porabskih govorcev. Porabski izrazi za kmetijske pridelke in vse, kar je povezano z njimi, sicer še danes tvorijo bogat besedni zaklad starejših porabskih Slovencev, vendar pa stara slovanska terminologija pri srednji generaciji govorcev hitro tone v pozabo, mlajša pa je sploh ne pozna več.

Največji vpliv na porabsko besedje je v preteklosti imela nemščina, v novejšem času pa madžarščina. Najstarejše germanske izposojenke, ki so prišle v narečje preko nemščine, se danes ne občutijo več kot prevzete, saj so se popolnoma prilagodile porabskemu govoru. Najnovejše madžarske izposojenke (*'retęk*, *'kârfiol*, *'zeler*, *'cukini*, *'pâtison*, *t'rite'ka:lę*, *'törkę*, *š'penot*, *'böršo*) s področja Pridelki na polju in na vrtu občutimo kot tuje besede, ki jih govorce niso prilagodili svojemu govoru.

Pri pridevnikih, povezanih s pridelki, ne najdemo prevzetih besed, tj. ali so slovanskega izvora ali so tvorjenke iz tujih podstav (*'ceplene*, *z're:jlę*, *d'e'sęnske*, *'kęsen*, *ra'dęęę*, *'semenske*; *'cukarne*, *ka'mülove*, *'okradęn*, *ka'püsen/ka'püsten*).

V prispevku sta predstavljeni le dve področji kmetijskega izrazja, tj. pridelki na polju in vrtu in z njimi povezani pridevniki, in sicer kot nadaljevanje članka *Kmetijsko izrazje v porabskih vaseh*, objavljeno v zborniku Rojena v narečje, ki je izšel ob 80-letnici akademikinje prof. dr. Zinke Zorko, v katerem sva obravnavali poimenovanja za kmečka opravila in kmečka orodja. Brez pomoči starejših informatorjev bi danes težko zbrali nekdanja poimenovanja za kmetijske pridelke in lastnosti le-teh. Pomembna in zanimiva pa bi bila nadaljnja analiza ostalega porabskega narečnega izrazja s področja kmetijstva.

Literatura

- BAJZEK L. 2009 = BAJZEK L. M. Slovar Gornjega Senika A–L. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 66). Maribor, 2009.
- BEZLAJ 1997-2005 = BEZLAJ F. Etimološki slovar slovenskega jezika. Ljubljana, 1997- 2005.
- EMBERŠIČ Š. – DONČEC M. 2016 = EMBERŠIČ Š. E. – DONČEC M. I. Kmetijsko izrazje v porabskih vaseh // Rojena v narečje (Akademikinji prof. dr. Zinki Zorko ob 80-letnici). Ur. Marko Jesenšek. Maribor, 2016. 190-205.
- KOLETNIK 2008 = KOLETNIK M. Panonsko lončarsko in kmetijsko izrazje ter druge dialektološke razprave. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 60). Maribor, 2008.
- KOZAR M. 1984 = KOZAR M. M. Slovensko Porabje. Ljubljana – Szombathely, 1984.
- KOZAR M. 1988 = KOZAR M. M. Gornji Senik – Felsőszölnök. Szombathely – Ljubljana, 1988.
- KOZAR M. 1996 = KOZAR M. M. Etnološki slovar Slovencev na Madžarskem – A magyarországi szlovének néprajzi szótára. Monošter – Szombathely, 1996.
- LOGAR 1975 = LOGAR T. Slovenska narečja. Ljubljana, 1975.
- MUKIČ 2005 = MUKIČ F. Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar. Szombathely, 2005.
- NOVAK F. – NOVAK V. 1996 = NOVAK F. – NOVAK V. Slovar beltinskega prekmurskega govora. Murska Sobota, 1996.
- PLETERŠNIK 1894-95 = PLETERŠNIK.M. Slovensko-nemški slovar. Ljubljana, 1894-95.
- SLOVAR 1995 = Slovar slovenskega knjižnega jezika (elektronska oblika). Ljubljana, 1995.